

पूँजी बजार(शेयर बजार) को परिचयात्मक तथा आधारभूत पक्षहरु

प्रस्तोता

नारायण प्रसाद शर्मा

निर्देशक

नेपाल धितोपत्र बोर्ड

जावलाखेल, ललितपुर ।

विषय शीर्षकहरु

- नेपालको वित्तीय प्रणाली
- नेपालको पूँजीबजार, संयन्त्र र महत्व
- नेपाल धितोपत्र बोर्डको काम, कर्ताव्य अधिकार
- धितोपत्र बजार तथा उपकरणहरु : प्राथमिक बजार तथा दोस्रो बजार
- नेपाल स्टक एक्सचेन्ज , कार्यहरु तथा कारोवार प्रकृया
- नेप्से परिसूचक तथा घटवढ हुने कारणहरु
- धितोपत्रको प्रकार अनुरूप जोखिमस्तर
- केन्द्रिय निक्षेप सेवा तथा संलग्न पक्षहरु
- धितोपत्र दलाल, मर्चेण्ट बैंकर, सामूहिक लगानी कोष र क्रेडिट रेटिङ्ग संस्था
- शेयरहोल्डरको हकहित रक्षा सम्बन्धी व्यवस्था
- लगानीकर्ताले धितोपत्र बजारमा लगानी गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरु शेयरमा लगानी सम्बन्धी केही जानकारीहरु
- धितोपत्र बजार सुधारका संभावना तथा पहलहरु

नेपालको वित्तीय प्रणाली: एक झलक

नेपाल धितोपत्र बोर्ड
धितोपत्र बजार (४३५)

स्टक एक्सचेञ्ज (१)
सूचिकृत कम्पनीहरु (२०७)
मर्चेण्ट बैंकर (३०)
सामूहिक लगानी योजना
व्यवस्थापक (९)
धितोपत्र दलाल (५०)
केन्द्रीय निक्षेप सेवा (१)
क्रेडिट रेटिङ्ग एजेन्सी
(२)
निक्षेप सदस्य (७२)
आस्वा सदस्य (६३)

नेपाल राष्ट्र बैंक
बैंक तथा वित्तीय संस्था
(२०७)

वाणिज्य बैंक (२८)
विकास बैंक (३३)
वित्त कम्पनी (२४)
लघुवित्त कम्पनी (८२)
साथै, नेपाल राष्ट्र बैंकबाट
अनुमति प्राप्त वचत तथा
ऋण सहकारीहरु (१५)
सिमित बैंकिङ्ग कारोवार गर्न
नेपाल राष्ट्र बैंकबाट अनुमति
प्राप्त गैर सरकारी संस्थाहरु
(२५)

बीमा समिति
बीमा (४०)

जीवन बीमा
कम्पनी (१९)
गैर जीवन बीमा
कम्पनी
(२०)
पुनर्बीमा (१)

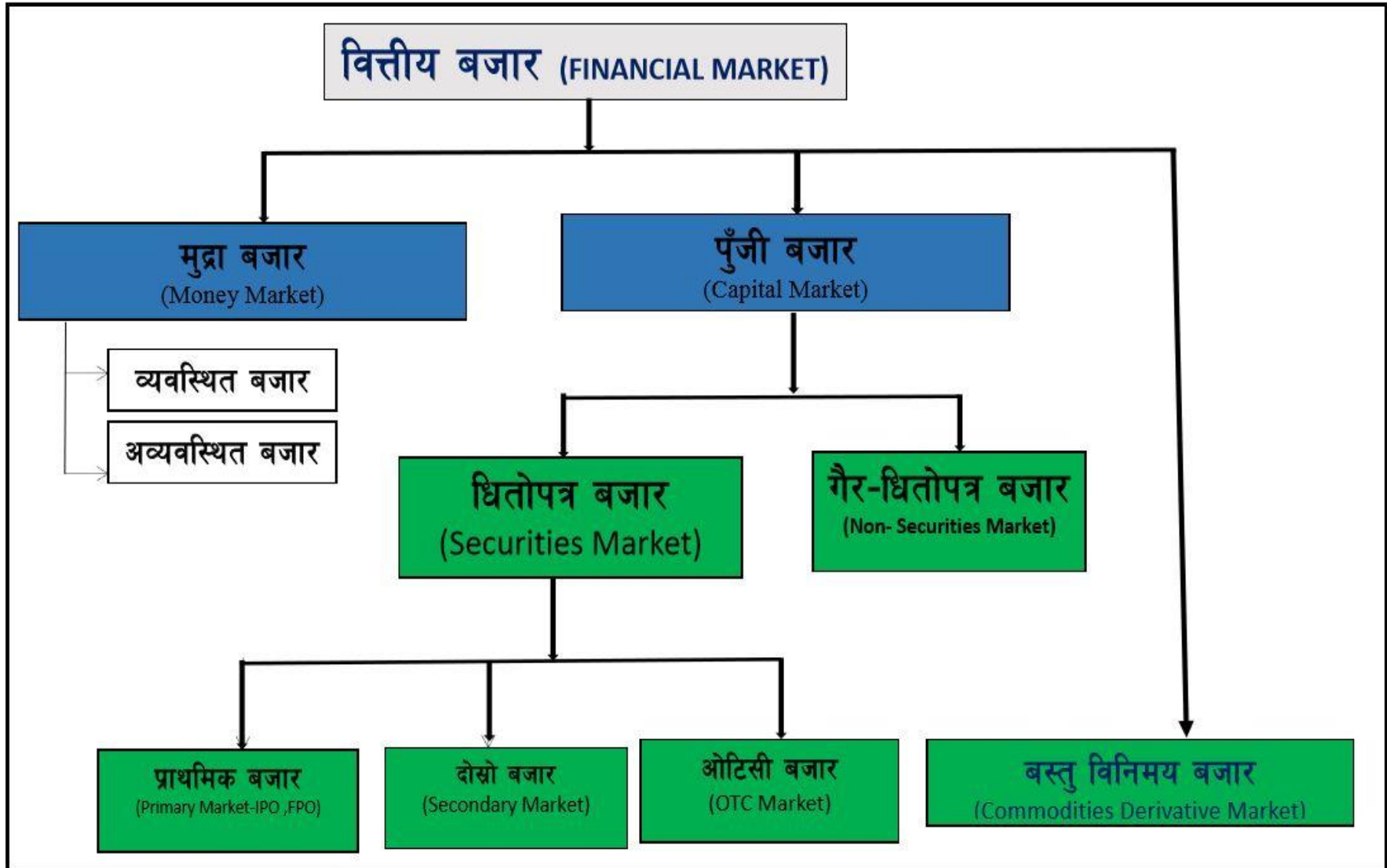
नेपाल सरकार
गैर बैंकिङ्ग
वित्तीय संस्था (३)

कर्मचारी संचय कोष
(१)
नागरिक लगानी कोष
(१)
निक्षेप तथा कर्जा
सुरक्षण कोष (१)

सहकारी विभाग
सहकारीहरु
(१३,७६९)

वचत तथा ऋण
सहकारी संस्था
(१३,७६९)

वित्तीय बजारको स्वरूप

के हो मुद्रा बजार (What is Money Market)

- ❑ एक वर्ष वा सो भन्दा कम समयका धितोपत्रहरू कारोवार हुने बजारलाई मुद्रा बजार (Money Market) भनिन्छ ।
- ❑ कम्पनी तथा सरकारले अल्पकालीन वित्तीय आवश्यकता पूरा गर्दछन् भने लगानीकर्ताले पनि छोटो समयको लागि लगानी गर्नु परेमा यस बजारमा प्रवेश गर्दछन् ।
- ❑ लगानीकर्ताहरूले चाहेको समयमा खरिद बिक्री गर्न सक्ने भएकोले यस बजारका प्रतिभूतिहरूमा तरलता र बजारयोग्यता गुण बढी हुन्छ जसले जोखिम न्यून गराउँदछ साथै प्रतिफल पनि कम नै हुने गर्दछ ।
- ❑ **मुद्रा बजारको नियमन नेपाल राष्ट्र बैंकले गर्दछ ।**
- ❑ **मुद्रा बजारका मुख्य उपकरणहरू :**

सरकारले जारी गर्ने ट्रेजरी बिल्स, पूनः खरिद सम्भौता (रिपो), रिर्भस रिपो, निक्षेप प्रमाणपत्र, LIBOR, निस्सा, मुद्रा बजार डेरिभेटिभ, संगठित संस्थाले जारी गर्ने वाणिज्य पत्र, बैकर्स स्वीकृतिपत्र जस्ता अल्पकालीन धितोपत्रहरू पर्दछन् ।

के हो पूँजी बजार (What is Capital Market)

- लामो समयवधि (एक वर्ष भन्दा बढी) भएको वित्तीय औजारहरूको (Financial Instruments) कारोवार गर्ने प्रणाली वा बजारलाई पूँजी बजार भनिन्छ ।
- जनताहरूको बीचमा रहेको सानो तिनो पूँजी संकलन गरी सो पूँजी लगानी गरी उत्पादनशील क्षेत्रमा लगाई सो मार्फत समग्र देश विकासमा योगदान पुर्याउन सकिन्छ ।
- कृषि, उद्योग, व्यापार, व्यवसाय तथा सरकारका लागि चाहिने दीर्घकालीन पूँजी आवश्यकताको आपूर्ति पूँजी बजारबाट गरिन्छ ।
- पूँजीबजारबाट संगठित संस्थालाई दीर्घकालीन तथा मध्यकालीन वित्तीय साधनको उपलब्धता हुन्छ ।
- पूँजी बजार (धितोपत्र बजार) को नियमन नेपाल धितोपत्र बोर्डले गर्दछ ।
- कम्पनीले लामो समयवधिक आवश्यक हुने पूँजी ऋणपत्र, अग्राधिकार शेयर वा साधारण शेयर जारी गरेर लिन्छ भने यस्तो कारोवार पूँजी बजारसँग सम्बन्धित हुन जान्छ ।
- देशको औद्योगिक तथा पूर्वाधार विकास तथा रोजगारी तथा राजस्व बृद्धिका लागि पनि पूँजीबजारको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको हुन्छ ।
- पूँजीबजार अर्थतन्त्रको मेरुदण्ड अर्थात अर्थतन्त्रको व्यारोमिटरको हो ।

मुद्रा बजार र पूँजी बजार

मुद्रा बजार (Money Market)

यस बजारमा अल्पकालीन धितोपत्रहरूको कारोबार हुन्छ ।

अल्पकालीन धितोपत्रहरूको समयावधि एक वर्ष भन्दा कम समयको हुन्छ ।

धितोपत्रहरूमा तरलता अधिक हुन्छ । जसले गर्दा लगानीकर्ताले चाहेको समयमा उक्त धितोपत्रहरू विक्री गर्न सक्दछन् ।

धितोपत्रहरूमा जोखिम न्यून हुन्छ ।

न्यून जोखिमका कारण प्रतिफल पनि न्यून नै रहन्छ ।

यस बजारको नियन्त्रण केन्द्रिय बैंकबाट भएको हुन्छ ।

मुद्रा बजार थोक बजार हो जसमा लगानीकर्ताहरूले तोकेको मूल्यमा धितोपत्रहरू खरिद बिक्री गर्दछन् ।

पूँजी बजार (Capital Market)

यस बजारमा दीर्घकालीन धितोपत्रहरूको कारोबार हुन्छ ।

दीर्घकालीन धितोपत्रहरूको समयावधि एक वर्ष भन्दा बढी समयको हुन्छ ।

धितोपत्रहरूमा तुलनात्मक रूपमा तरलता कम हुन्छ ।

धितोपत्रहरूमा जोखिम उच्च हुन्छ ।

उच्च जोखिमका कारण प्रतिफल पनि उच्च रहने सम्भावना हुन्छ ।

यस बजारको नियन्त्रण केन्द्रिय बैंकले प्रत्यक्ष रूपमा गर्दैन । धितोपत्र बोर्डले यस बजारको नियमन गर्दछ ।

यो बजार लिलाम बजार (Auction Market) हो, जसमा धितोपत्रको मूल्य निर्धारण माग र आपूर्तिले गर्दछ ।

पूँजीबजारको महत्व

दीर्घकालीन पूँजीको प्रभावकारी सञ्चालन गर्न, सरकारलाई आवश्यक दीर्घकालीन पूँजी जुटाउन, बचत परिचालन तथा लगानीमा वृद्धि ल्याउन, देशको औद्योगिकीकरण तथा पूर्वाधार विकास गर्न, देशको अर्थतन्त्रको विकास-विस्तारको प्रतिफल सर्वसाधारणमा समानरूपमा वितरण, वित्तीय बजारको सन्तुलित एवं एकीकृत विकास गर्न, कम लागतमा पूँजी प्राप्त गर्न, खुला बजार अर्थतन्त्रलाई सबलीकरण गर्न ।

सर्वसाधारणका लागि महत्व

संगठित संस्थाहरुमा लगानीको अवसर, संगठित संस्थाको स्वामित्व प्राप्त, धितोपत्र खरीद बिक्रीको सुविधा, प्रतिफलमा सहभागि (लाभांश, वोनस शेयर, हकप्रद शेयर), पूँजीगत लाभ (Capital gain) कम्पनीको वार्षिक साधारण सभामा सहभागी हुने र सुझाव प्रदान गर्ने, संचालकको मनोनयन तथा संचालक समितिमा प्रतिनिधित्व

नियमनकारी निकाय (नेपाल धितोपत्र बोर्ड)

धितोपत्र बजार

. प्राथमिक बजार

(IPO, FPO, Mutual Fund, Debenture)

.दोस्रो बजार

(नेपाल स्टक एक्सचेञ्ज लि.)

केन्द्रीय निक्षेप सेवा (सिडिएससि लि.)

पूँजी बजार संयन्त्र

धितोपत्र औजार

(शेयर, ऋणपत्र, सामूहिक
लगानी योजना आदि ।)

बजार सहभागी

.व्यक्तिगत लगानीकर्ता
.संस्थागत लगानीकर्ता

बजार मध्यस्थकर्ताहरु

- .मर्चेन्ट बैंकर
- .धितोपत्र दलाल
- .क्रेडिट रेटिङ्ग संस्था
- .निक्षेप सदस्य
- . आस्वा सदस्य

धितोपत्रको नियमन व्यवस्था

- ❑ धितोपत्र बजार सहभागीहरुलाई अनुमतिपत्र प्रदान गर्ने
 - धितोपत्र बजार, केन्द्रीय निक्षेप कम्पनी, क्रेडिट रेटिङ्ग कम्पनी, योजना व्यवस्थापन, धितोपत्र दलाल, मर्चेन्ट बैंकर, निक्षेप सदस्य, आस्वा सदस्य
- ❑ धितोपत्र दर्ता तथा निष्काशन अनुमति
- ❑ नियमावली, निर्देशिकाहरु लागू गर्ने
- ❑ नीतिगत व्यवस्थाहरु गर्ने
- ❑ धितोपत्र विनिमय बजार तथा केन्द्रीय निक्षेप कम्पनीको विनिमयहरु स्वीकृत गर्ने
- ❑ बजार सुपरिवेक्षण
- ❑ कानूनी कारवाही
- ❑ ऐन, नियम प्रशासन

नेपाल धितोपत्र बोर्डको काम, कर्तव्य र अधिकारहरु

पूँजी बजारको विकास गरी धितोपत्रमा लगानी गर्ने लगानीकर्ताहरूको हित संरक्षण गर्न धितोपत्रको निष्काशन, खरिद, बिक्री, वितरण तथा विनिमयलाई व्यवस्थित बनाई धितोपत्र बजार र धितोपत्र व्यवसायमा संलग्न व्यक्तिहरूको काम कारबाहीलाई नियमित तथा व्यवस्थित गर्नको लागि नेपाल सरकारबाट वि.स. २०५० जेष्ठ २५ गते बोर्डको स्थापना भएको हो ।

धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ बमोजिमका काम, कर्तव्य र अधिकारहरु :

- पूँजीबजारको बिकाससँग सम्बन्धित विषयका सम्बन्धमा नेपाल सरकारलाई आवश्यकतानुसार परामर्श दिने ,
- धितोपत्र सार्वजनिक रुपमा निष्काशन गर्नसक्ने गरी स्थापना भएको संगठित संस्थाको धितोपत्र दर्ता गर्ने,
- धितोपत्र सार्वजनिक निष्काशनका लागि तयार गरिने विवरणपत्र स्वीकृत गर्ने,
- धितोपत्र बजार संचालन गर्न चाहने संगठित संस्थालाई धितोपत्र बजार संचालन गर्न अनुमति दिने । धितोपत्र व्यवसाय संचालन गर्न चाहने कम्पनी वा संगठित संस्थालाई धितोपत्र व्यवसाय संचालन गर्न अनुमतिपत्र दिने,
- सामूहिक लगानी कोष संचालन गर्न स्वीकृति दिने तथा धितोपत्र सम्बन्धी आवश्यक नियम, विनियम तथा निर्देशिकाहरू बनाउने,
- धितोपत्र विनिमय बजार, धितोपत्र व्यवसायी, धितोपत्र कारोबार तथा समग्र धितोपत्र बजारको सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन गर्ने,
- नियमन व्यवस्थाको पालना नगर्ने संस्थाहरूलाई ऐन नियम अनुसार कारवाही अगाडि बढाउने लगायतका काम तथा अधिकारहरु

बोर्डका विशेष अधिकारहरु

- धितोपत्र सार्वजनिक निष्काशन गरेका संगठित संस्थाले प्रचलित कानून बमोजिम बोलाउनु पर्ने साधारण सभा निर्धारित समयभित्र नबोलाएमा साधारण सभा बोलाउन तथा निर्धारित समयभित्र धितोपत्र बाँडफाँड नगरेमा त्यस्तो धितोपत्रको लागि जम्मा भएको रकम फिर्ता गर्न आदेश दिने,
- धितोपत्र बजारको सञ्चालक समिति पुनर्संरचना गर्न धितोपत्र बजारलाई निर्देशन दिने,
- धितोपत्र बजारले आफ्नो सदस्यलाई कुनै कारवाही गरेको जानकारी उक्त ऐनको दफा ५२ बमोजिम प्राप्त गरेमा त्यस्तो सदस्यलाई उपयुक्त कारवाही गर्ने वा त्यस्तो सदस्यको अनुमतिपत्र खारेज गर्ने,

बोर्डलाई कारवाही गर्न प्राप्त अधिकारहरु

क) धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ को दफा १०१ बमोजिम बोर्डलाई प्राप्त अधिकारहरु :

- कुनै व्यक्ति, धितोपत्र व्यवसायी तथा अन्य संस्थाहरुलाई कसूर अनुसार पचास हजारदेखि तीन लाखसम्म जरिवाना,
- दुई वर्षसम्म कैद वा कारोबार, पेशा वा व्यवसाय गर्न आंशिक वा पूर्ण रूपमा रोक लगाउने तथा
- अनुमतिपत्र, इजाजतपत्र वा दर्ता निलम्बन गर्ने वा खारेज गर्ने व्यवस्था समेत रहेको छ ।

ख) सम्पत्ति शुद्धीकरण (मनी लाउन्डरिङ्ग) निवारण ऐन (दोस्रो संशोधनसमेत), २०६४ बमोजिम कारवाही गर्ने अधिकारहरु :

- सूचक संस्थालाई लिखित रूपमा सचेत गराउन,
- दश लाखदेखि पाँच करोड रूपैयाँसम्म जरिवाना गर्ने,
- कारोबार, पेशा वा व्यवसाय गर्न आंशिक वा पूर्ण रूपमा रोक लगाउने र अनुमतिपत्र, इजाजतपत्र वा दर्ता निलम्बन गर्ने वा खारेज गर्ने अधिकार समेत बोर्डमा रहेको छ ।

ग) वस्तु विनिमय बजार ऐन, २०७४ अनुसार बोर्डको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम रहेका छन् ।

- म्याद भित्र सूचना वा प्रतिवेदन पेश नगरेमा प्रतिदिन एक हजारका दरले जरिवाना,
- दिएको निर्देशन वा तोकिएको शर्त पालना नगर्ने अनुमतिपत्र प्राप्त संस्थालाई एक लाखदेखि पाँचलाख रूपैयाँसम्म
- बोर्डले दिएको आदेश वा निर्देशन विपरीत कार्य गरी लगानीकर्तालाई हानी नोक्सानी गरे वा गराएमा बोर्डले त्यस्तो संस्थालाई दश लाख रूपैयाँ देखि पचास लाख रूपैयाँसम्म जरिवाना गरी त्यस्तो हानी नोक्सानी रकम समेत लगानीकर्तालाई भराई दिने,
- आचारसंहिता पालना नगर्ने संस्थालाई पच्चीस हजार रूपैयाँदेखि एक लाख रूपैयाँसम्म जरिवाना गर्ने अधिकार रहेको छ ।

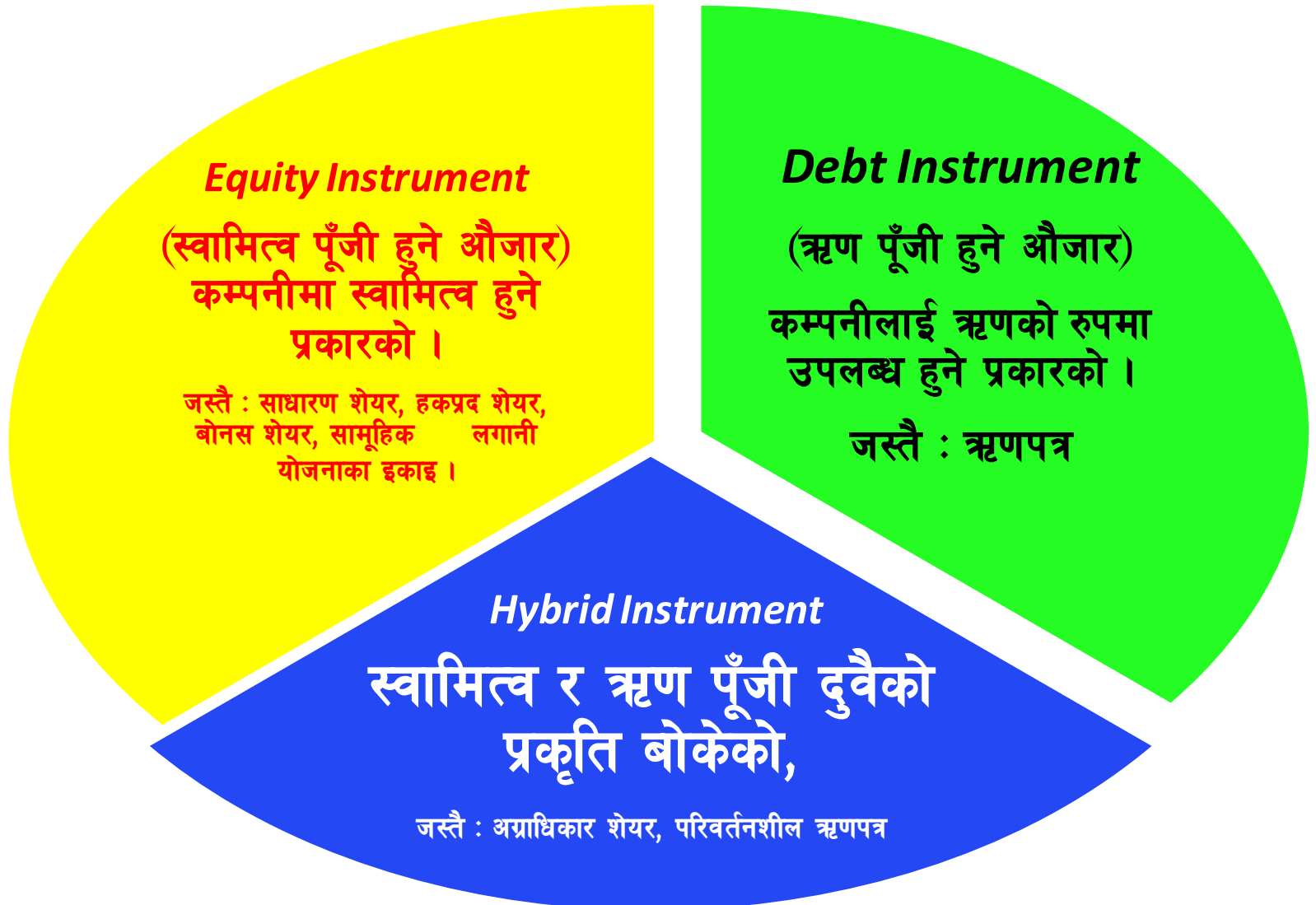
के लाई शेयर (धितोपत्र) भनिन्छ ?

- संगठित संस्थाले आफुलाई चाहिने पूँजी संकलन गर्न जारी गरेको वित्तीय औजार नै धितोपत्र हो । जस्तै: शेयर, डिबेञ्चर/सरकारी बण्ड, सामुहिक लगानी योजना ।
- कम्पनीको पूँजीको एउटा हिस्सा हो । शेयर खरिदवाट तपाईं लाई कम्पनीको अंशियार भई लाभ हानीमा सहभागी हुने अधिकार प्राप्त हुन्छ ।

धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ को दफा २ को खण्ड (च)

- संगठित संस्थाले जारी गरेको शेयर, बण्ड, डिबेञ्चर स्टक
- ऋणपत्र :
 - नेपाल सरकारले जारी गरेको वा नेपाल सरकारको जमानतमा संगठित संस्थाले जारी गरेको ऋणपत्र, बचतपत्र वा बण्ड,
 - संस्थागत ऋणपत्र
- सामुहिक लगानी योजना सम्बन्धी प्रमाणपत्र,
- धितोपत्र बजार मार्फत कारोवार हुन सक्ने वा हस्तान्तरण हुन सक्ने भनी बोर्डले तोकिएको अन्य धितोपत्र,
- त्यस्तो धितोपत्र खरिद, बिक्री वा विनिमय गर्न सक्ने अधिकारपत्र समेत आदि ।

धितोपत्र औजारहरुको प्रकृति

शेयर (धितोपत्र)मा गरिने लगानीको जोखिमस्तर

धितोपत्रको प्रकार

जोखिमकोस्तर

क) साधारण शेयर

(Ordinary Share)

अधिक जोखिम

(कम्पनी नोक्सानमा गएमा साधारण शेयरधनीहरुले लाभ प्राप्त गर्न नसक्नुका साथै आफ्नो लगानी रकम समेत डुब्ने सम्भावना समेत रहनाले यसलाई अन्य धितोपत्र भन्दा बढी जोखिमपूर्ण मानिन्छ ।)

ख) अग्राधिकार शेयर

(Preference Share)

साधारण शेयरको तुलनामा कम जोखिम

- अग्राधिकार शेयरधनीलाई कम्पनी खारेजीमा जाने भएमा आफ्नो लगानी र सञ्चित लाभांश प्राप्त गर्ने अधिकार साधारण शेयरधनी भन्दा अगाडि हुन्छ ।
- अग्राधिकार शेयरधनीलाई बोनस शेयर तथा हकप्रद शेयरको फाइदा प्राप्त हुदैन ।

ग) ऋणपत्र:

सरकारी ऋणपत्र

(Government Bond)

संस्थागत बण्ड वा डिबेञ्चर

(Corporate Bond)

न्यून जोखिम र प्रतिफल समेत न्यून

(जोखिमरहित समेत भनिने ।)

साधारण शेयर र अग्राधिकार शेयर भन्दा कम जोखिम

घ) सामूहिक लगानी कोषको ईकाई

(Mutual Fund Scheme)

- फण्डले लगानी गरेको धितोपत्रको प्रकार र अनुपात तथा व्यवस्थापन क्षमतामा आधारित हुने
- लगानी विविधीकरणको हिसाबले कम जोखिम ।

धितोपत्र बजार

- धितोपत्र बजारलाई मुख्यतः **प्राथमिक बजार** र **दोस्रो बजार** गरी दुई किसिमले वर्गीकरण गरिन्छ ।
- *विशेषतः एक वर्ष भन्दा बढी समयमा परिपक्व हुने वित्तीय सम्पति वा साधनहरुको खरिद बिक्री धितोपत्र बजार माफत हुन्छ ।*
- धितोपत्र बजार पुँजी आवश्यकता पूर्ति गर्न चाहाने संगठित संस्था र व्यक्तिगत तथा संस्थागत लगानीकर्तालाई लगानीको अवसर प्रदान गर्ने बजार हो ।
- धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ ले “धितोपत्र खरिदकर्ता तथा बिक्रेतालाई एकै ठाउँमा ल्याई निरन्तर रुपमा धितोपत्रको खरिद, बिक्री वा विनिमय कार्य सम्पन्न गर्ने बजार, स्थान वा सुविधा सम्भन्नुपर्दछ” ।
- पुँजी आवश्यकता पूर्ति गर्न चाहाने व्यापारिक संस्थाहरु र लगानी गर्न चाहाने लगानीकर्तालाई लगानीको अवसर प्रदान गर्ने प्रभावकारी माध्यम ।
- माग र आपूर्तिको आधारमा मूल्य नियन्त्रित हुने गरी धितोपत्रहरु खरीद बिक्री हुने बजारलाई धितोपत्र बजार भनिन्छ ।
- लगानीकर्ताहरुलाई धितोपत्रको सुविधा प्रदान गर्दछ ।

शेयर (धितोपत्र) मा कसरी लगानीको शुरुवात गर्न सकिन्छ त...

प्राथमिक बजारमार्फत

पहिलोमा संगठित संस्थाले
बोर्डबाट स्वीकृति लिई
सर्वसाधारण लगानीकर्ताहरूका
लागि शेयर निष्काशन गरेको
अवधिमा आफ्नो खाता रहेको
बैंक तथा वित्तीय संस्थाबाट
आस्वा प्रणालीमार्फत फाराम
भरी शुरुवात गर्न सकिन्छ ।

दोस्रो बजारमार्फत

सूचीकृत कम्पनीको अवस्थाको बारेमा
जानकारी लिई ज्ञान हासिल गरी नेपाल
स्टक एक्सचेञ्ज लि. अर्थात धितोपत्रको
दोस्रो बजारबाट धितोपत्र दलालमार्फत
शेयर (धितोपत्र) खरिद तथा बिक्री गर्न
सक्दछन ।

धितोपत्रको प्राथमिक बजार

- नयाँ पूँजी उठाईने बजार
- संकलन गरिएको रकम शेयर निष्काशनकर्तालाई (कम्पनी) प्राप्त हुन्छ ।
- कम्पनी तथा सरकारले प्रथमपटक जारी गरेका धितोपत्रहरुको कारोबार हुने बजार, यसलाई **Initial Public Offering (IPO)** पनि भनिन्छ,
- संगठित संस्थाहरुले आफ्नो धितोपत्र खरीद गर्नका लागि सार्वजनिक रुपमा आवाहन गरी सर्वसाधारणबाट रकम उठाउने कार्यलाई प्राथमिक बजार निष्काशन भनिन्छ ।
- प्राथमिक बजारबाट संगठित संस्था तथा सरकारी निकायले सर्वसाधारणमा विभिन्न प्रकारका धितोपत्र निष्काशन गरी पूँजी परिचालन गर्न सक्दछन् ।
- प्राथमिक बजार प्राय ठूलो आकारको तथा दीर्घकालीन पूँजी परिचालन गरिने प्रमुख स्रोत ।
- प्राथमिक बजारमा पूँजी आवश्यक हुने पक्षले बचत हुने पक्षलाई धितोपत्र जारी गरी रकम संकलन गरी नयाँ व्यवसाय प्रारम्भ तथा व्यवसायमा बृद्धि गर्न सक्छ ।
- पूँजी आवश्यक रहने कम्पनी र लगानीकर्ताको प्रत्यक्ष सम्बन्ध रहेको हुन्छ ।
- धितोपत्रको निष्काशन मर्चेन्ट बैंकर तथा निष्काशनकर्ता संगठित संस्थाको संलग्नता र नियमन निकायको अनुमतिमा हुने गर्दछ ।

धितोपत्र बजार (शेयर) मा लगानी गर्नु अघि ध्यान दिनुपर्ने महत्वपूर्ण विषयहरू

- शेयरमा गरिने लगानीमा घाटा हुन गएमा क्षतिपूर्ति दिने व्यवस्था हुदैन ।
- शेयरमा गरिने लगानी स्वतः स्फुट हो अनिवार्य होईन ।
- शेयर बजार लगानी गर्ने एक विकल्प हो ।
- **धितोपत्रको लगानीबाट नाफा मात्र होइन की घाटा समेत हुन सक्ने कुरा प्रति सजग रहने ।**
- दीर्घकालीन लगानीले नोक्सानको संभावनालाई न्यून गर्दछ ।
- लगानी र सट्टेबाजी फरक विषय हुन ।
- लगानी विविधिकरणले (Investment Diversification) लगानीमा हुन सक्ने जोखिमलाई न्यूनीकरण गर्न सघाउ पुऱ्याउने हुँदा लगानी विविधिकरणमा ध्यान दिनुहोस् ।
- नेप्सेमा सूचीकृत धितोपत्रमा लगानीपूर्व धितोपत्रको विगत र वर्तमानको कार्य सम्पादन सहित वित्तीय अवस्थाको अध्ययन गर्नु पर्दछ ।
- धितोपत्रको मूल्यमा प्रभाव पार्न सक्ने संवेदनशील सूचना जस्तै लाभांश घोषणा, हकप्रद शेयरको घोषणा, व्यवस्थापनमा परिवर्तन, भावी योजनाहरू, कम्पनीको आवधिक र वार्षिक प्रतिवेदन हेर्नुहोस ।
- धितोपत्र बजारमा देशको समग्र आर्थिक तथा राजनितिक स्थितिको प्रत्यक्ष प्रभाव पर्ने भएकाले धितोपत्रमा लगानी गर्दा यसप्रति समेत सजग रहनुहोस् ।
- लगानीकर्ताको अधिकार तथा जिम्मेवारी सम्बन्धमा धितोपत्र सम्बन्धी ऐन नियम, कम्पनी ऐन तथा अन्य सम्बन्धित ऐन नियमहरूको साथै नेपाल धितोपत्र बोर्ड(सेबोन) गरेका व्यवस्थाहरूबारे जानकारी राख्नुहोस् । धितोपत्र सम्बन्धी ऐन नियमहरू र अन्य व्यवस्थाको जानकारी बोर्डको वेबसाइट (www.sebon.gov.np) तथा बोर्डको सम्बन्धित प्रकाशनमार्फत समेत हेर्न सक्नु हुनेछ ।

प्राथमिक बजारमा लगानी गर्नु अघि ध्यान दिनुपर्ने विषयहरू ।

- निष्काशनकर्ता कम्पनीको आह्वानपत्र, विवरणपत्र अध्ययन गर्ने ,
- कम्पनीको संस्थापक तथा व्यवस्थापन पक्ष, धितोपत्र जारी गर्नुको उद्देश्य, धितोपत्र निष्काशनबाट प्राप्त पूँजीको उपयोग,
- मैले लगानी गरेको पूँजीलाई परिचालनका लागि संस्थाको भावी योजना तथा रणनीति के छ सो हेर्नुस,
- क्रेडिट रेटिङ्गको स्तर जस्ता महत्वपूर्ण कुराहरूको विश्लेषण गर्नुहोस् .
- प्राथमिक बजारलाई प्रविधि मैत्री, व्यवस्थित र पारदर्शी बनाउन धितोपत्रको सार्वजनिक निष्काशनको केन्द्रीकृत विद्युतीय सेवा सम्बन्धी कार्य संचालन निर्देशिका, २०७४ लागू गरिएकोमा सि-आस्वा रजिष्ट्रेशन नं लिनुपर्ने सम्बन्धमा जानकारी राख्ने ।
- कम्पनीको विगत तथा आगामी तीन वर्षको बासलात, नाफा नोक्सान हिसाब, नेटवर्थ, प्रति शेयर आम्दानी तथा विगत ३ वर्षको नेटवर्थमा भएको औसत प्रतिफल,
- धितोपत्रको सार्वजनिक निष्काशनमा २०७३ माघदेखि आश्वी प्रणाली लागू गरिएकोमा २०७४ श्रावणदेखि उक्त प्रणालीलाई अनिवार्य गरिएकोले आगामी दिनमा शेयर आवेदन दिँदा यो प्रणालीमार्फत मात्र निवेदन दिनुहोस् ।
- आफूले खरिद गरेको धितोपत्र समयमै आफ्नो खातामा जम्मा भए/नभएको ध्यान दिनुहोस् ।
- सबै आवेदकलाई सम्भव भएसम्म कम्तीमा १० किता वा दशको गुणनमा धितोपत्र बाँडफाँट गर्ने व्यवस्थाका सम्बन्धमा जानकारी राख्नुहोस् ।
- धितोपत्रको प्राथमिक बजारमा लगानी गर्नुअघि आफूले लगानी गर्न लागेको धितोपत्र (शेयर) नेपाल धितोपत्र बोर्डमा दर्ता भए नभएको तथा दोस्रो बजारमा लगानी गर्दा नेप्सेमा सूचीकृत भए नभएको बारेमा जानकारी राख्ने ।
- धितोपत्रमा गरिने लगानीमा प्रतिफल तथा जोखिम दुवै हुने हुँदा हल्ला, अनावश्यक प्रचार प्रसार वा कसैको बहकाउमा नलागी बजार तथा कम्पनीको वास्तविक वस्तुस्थिति बुझेर आफ्नो स्वविवेकमा जोखिम वहन गर्ने क्षमता अनुसार लगानी सम्बन्धी निर्णय गर्नुहोस् ।

सार्वजनिक निष्काशनको प्रकार ।

१. प्रारम्भिक सार्वजनिक निष्काशन (इनिशियल पब्लिक अफरिड-IPO):

एकपटकमा पचासजना भन्दा बढी व्यक्तिहरुलाई विवरणपत्र प्रकाशन गरी बिक्री गरिने साधारण शेयर, अग्राधिकार शेयर, तथा ऋणपत्र निष्काशन आदि ।

२. हकप्रद शेयर निष्काशन (Right Issue):

संगठित संस्थाले तत्काल कायम रहेका शेयरधनीहरुलाई धितोपत्र जारी गरी पूँजी बढाउने भएमा हकप्रद निष्काशन गर्न सक्दछन्,,

३. परिपत्रविधिद्वारा निष्काशन (Price Placement Issue) :

बढीमा पचासजनासम्म लगानीकर्ताहरुलाई लक्षित गरी चिठी पत्र वा कुनै पनि विद्युतीय सञ्चार माध्यमबाट गरिने धितोपत्रको निष्काशन,

सार्वजनिक निष्काशनका प्रकार

४. बोनस शेयर निष्काशन (Bonus Share Issue):

संगठित संस्थाले आफ्ना मुनाफाबाट भएको बचत वा जगेडा कोषलाई पुँजीकरण गरी साविकका शेयरवालाहरूलाई गरिने थप शेयर निष्काशन,

५. धितोपत्रको थप सार्वजनिक निष्काशन (Further Public Offering-FPO) :

धितोपत्रको प्रारम्भिक सार्वजनिक निष्काशन गरी सूचीकरण भैसकेको संगठित संस्थाले आफ्नो पूँजी बृद्धि गर्नु परेमा धितोपत्रको थप सार्वजनिक निष्काशन(फर्दर पब्लिक इश्यू) गर्न सक्नेछ ।

६. संस्थापक र अन्य समूहको शेयर सर्वसाधारणमा गरिने निष्काशन,

धितोपत्र बजारमा सूचीकृत संगठित संस्थाको चुक्ता पूँजीको कम्तीमा एक प्रतिशत साधारण शेयर ग्रहण गरेका शेयरधनीले बिक्री प्रस्ताव प्रकाशन गरी सार्वजनिक रूपमा शेयर बिक्री गर्न चाहेमा अनुसूची-१२ बमोजिमको बिक्री प्रस्ताव तयार गरी बोर्डको स्वीकृति लिई शेयर बिक्री गर्ने ।

आस्वा प्रणाली तथा सि-आस्वा

- आस्वा प्रणाली: सार्वजनिक निष्काशनमा धितोपत्र खरिद गर्न आवेदन दिंदा लगानीकर्ताहरूको बैंक तथा वित्तीय संस्थामा रहेको खातामा आवेदन बराबरको रकम रोक्का राखी धितोपत्र बाँडफाँड पछि आवेदकको बाँडफाँडमा परेको धितोपत्र बराबरको रकम मात्र खाताबाट खिच्ने प्रणालीलाई आस्वा प्रणाली (Application Supported by Blocked Amount) भनिन्छ ।
- सि-आस्वा (C-ASBA): आस्वा प्रणाली अर्न्तगत सार्वजनिक निष्काशन हुँदा निवेदकहरूको हितग्राहि खाता रुजु गर्न तथा प्राप्त भएका निवेदनहरूको विवरण प्रवृष्टी गर्न आस्वा बैंक तथा निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्धकका लागि तयार पारिएको केन्द्रकृत सफ्टवेयर ।
- सार्वजनिक रूपमा निष्काशन गरिएको धितोपत्रमा बैंक तथा वित्तीय संस्थामा रहेको आफ्नो खाताबाट नै सोभ्रै लगानी गर्न सक्ने प्रणाली नै आस्वा प्रणाली हो ।
- यस प्रणालीबाट धितोपत्रमा लगानी गर्दा विगतमा जस्तो शेयर आवेदन दिन धितोपत्र निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्धकले तोकेको निश्चित संकलन केन्द्रमा गइरहनु पर्दैन, नेपाल धितोपत्र बोर्डबाट आस्वा सेवा प्रदान गर्न अनुमति लिएका बैंकमा खाता खोली आफूले चाहेको रकमको धितोपत्र खरिदको आवेदन दिन सकिन्छ ।
- धितोपत्रको सार्वजनिक निष्काशन प्रक्रियालाई सरल, व्यवस्थित, पारदर्शी, लागतप्रभावी र छिटो-छरितो बनाउदै प्राथमिक बजारमा सुधार गरेर पूँजीबजारलाई आधुनिकीकरण गर्ने उद्देश्यले आस्वा प्रणाली लागू गरिएको हो ।

आस्वा तथा सि-आस्वा प्रणालीका सम्बन्धित पक्षहरु

- **आस्वा सदस्य (ASBA Member):** : धितोपत्रको सार्वजनिक निष्काशन हुँदाका बखत शेयर खरिदकर्तालाई आस्वा प्रणाली अन्तर्गत निबेदन दिने सेवा प्रदान गर्न बोर्डबाट अनुमति प्राप्त संस्था ।
- **सिआरएन नम्बर (CRN NO.):** आस्वा सदस्यले ग्राहकको हितग्राही खाता र बैंक खाता रुजु गरिसकेपछि सि-आस्वा मार्फत निबेदन लिदा उक्त ग्राहकको हितग्राही खाता रुजु भैसकेको यकिन गर्नका लागि प्रदान गरेको पहिचान नम्बर ।
- **मेरो शेयर (Mero Share):** : ग्राहकले आफ्नो हितग्राहि खाताको विवरण हेर्न तथा धितोपत्रको सार्वजनिक निष्काशन हुँदा विधुतिय रुपमा आस्वा प्रणाली मार्फत खरिद निबेदन दिने सेवा प्रदान गर्न तयार पारिएको सफ्टवेयर । एक पटक CRN नम्बर लिइसकेका ग्राहकले मेरो शेयर सफ्टवेयर मार्फत घरमै बसेर इन्टरनेट मार्फत निबेदन दिन सकिने,

धितोपत्र बाँडफाँटको नमुना

१. यदि कुनै कम्पनीले सय रुपैयाँ दरको दश लाख कित्ता धितोपत्र निष्काशन गर्दा धितोपत्र खरीदका लागि देहाय अनुसार दरखास्त प्राप्त भएमा बुँदा नं. २ अनुसार बाँडफाँट गरिनेछ ।

सार्वजनिक निष्काशनमा परेको आवेदन सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	आवेदन परेको सेयर कित्ता	आवेदक संख्या	आवेदन रकम
१	१०	१०,०००	१,००,००,०००
२	२०	७,०००	१,४०,००,०००
३	३०	७,५००	२,२५,००,०००
४	४०	६,०००	२,४०,००,०००
५	५०	५,०००	२,५०,००,०००
६	१००	४,०००	४,००,००,०००
७	२००	३,०००	६,००,००,०००
८	३००	२,०००	६,००,००,०००
९	५००	१,०००	५,००,००,०००
जम्मा		४५,५००	३०,५५,००,०००

२. बाँडफाँट तालिका :-

१	२	३ (१X२)	४ (कोलम ३ को कित्ता जोडदै जाने)	निष्काशित कित्ता - कूल बाँडफाँट हुने कित्ता
धितोपत्र प्राप्त गर्ने आवेदक संख्या	प्रति आवेदक बाँडफाँट गरिने कित्ता	बाँडफाँट हुने कित्ता	कूल बाँडफाँट हुने कित्ता	बाँकी कित्ता
४५,५००	१०	४,५५,०००	४,५५,०००	५,४५,०००
३५,५००	१०	३,५५,०००	८,१०,०००	१,९०,०००
२८,५०० मध्ये १९,०००लाई गोला प्रथाबाट	१०	१,९०,०००	१०,००,०००	—

(पुनश्च : माथिको नमूनामा न्यूनतम दश कित्ता आवेदन गर्नेले दश कित्ता र न्यूनतम बीस कित्ता आवेदन गर्नेले बीस कित्ता नै पाउने अवस्था रहन्छ । यस्तै गोला प्रथाबाट छानिने आवेदकले थप दश कित्ता सहित तीस कित्ता पाउने अवस्था रहन्छ ।)

धितोपत्रको दोस्रो बजार

- संगठित संस्थाहरूले सर्वसाधारण बीच जारी गरेको धितोपत्रहरूको कारोबार गर्नका लागि स्थापना गरिएको बजार दोस्रो बजार हो ।
- सूचीकृत संगठित तथा सरकारद्वारा जारी गरी सूचीकृत भैसकेको धितोपत्रको कारोबार गर्न सकिने गरी स्थापित बजारलाई धितोपत्रको दोस्रो बजारको रूपमा बुझिन्छ ।
- धितोपत्र खरिदकर्ता तथा बिक्रेतालाई एकै ठाउँमा ल्याई निरन्तर रूपमा धितोपत्रको खरिद, बिक्री वा विनिमय कार्य यही बजार मार्फत गरिन्छ ।
- पूँजी बजारमा लगानी गर्न चाहने लगानीकर्तालाई लगानीको अवसर यो बजारको माध्यमबाट प्राप्त हुन्छ ।
- नेपाल स्टक एक्सचेञ्ज एक मात्र दोस्रो बजार कारोबार हुने ठाँउ हो ।
- धितोपत्रको किनबेच धितोपत्र दलाल व्यवसायी मार्फत गर्न सकिन्छ ।
- धितोपत्र खरीदकर्ता र बिक्रिकर्ताबीच सम्बन्ध रहेको हुन्छ कम्पनीसँग सम्बन्ध हुँदैन ।
- संकलन गरिएको रकम शेयर बिक्रिकर्तालाई (लगानीकर्ता) प्राप्त हुन्छ ।
- धितोपत्रहरू प्रतिस्पर्धात्मक बजार मूल्यमा खरिद बिक्रीका लागि उपलब्ध हुन्छन ।

धितोपत्रको दोस्रो बजारमा लगानी गर्दा हेनुपर्ने कम्पनीका महत्वपूर्ण वित्तीय सूचकांकहरू

• नेट वर्थ (Net Worth)

कम्पनीको चुक्ता पुँजी र सम्पूर्ण जगेडाहरूको कूल जोड नै कम्पनीको नेट वर्थ हो । नेट वर्थलाई कम्पनीको कूल शेयर संख्याले भाग गरेमा कम्पनीको प्रतिशेयर नेट वर्थ वा शेयरको किताबी मूल्य प्राप्त हुन्छ ।

(धनात्मक र उच्च नेटवर्थ भएका कम्पनी छनौट गर्नु उचित हुन्छ !)

• प्रति शेयर आम्दानी (Earning Per Share-EPS)

कम्पनीले आर्जन गरेको खुद नाफालाई कम्पनीको कूल शेयर संख्याले भाग गर्दा प्रतिशेयर आम्दानी प्राप्त हुन्छ । प्रतिशेयर आम्दानीले शेयरवालाहरू तथा कम्पनी भन्दा बाहिरका व्यक्तिहरूका लागि नाफाको महत्वपूर्ण माप प्रदान गर्दछ ।

(प्रतिशेयर आम्दानी बढ्दै गएको कम्पनीलाई कार्य सम्पादनमा सफल कम्पनी मानिन्छ भने प्रतिशेयर आम्दानी घट्दै गएमा समस्याको लक्षण मानिन्छ !)

• मूल्य आम्दानी अनुपात (Price Earning Ration-P/E Ratio)

कम्पनीको तत्कालको शेयर मूल्यलाई पछिल्लो प्रति शेयर आम्दानीले भाग गर्दा आउने अनुपात नै मूल्य आम्दानी अनुपात भनिन्छ । *(शेयरमा लगानी गर्दा तुलनात्मक रुपमा कम मूल्य आम्दानी अनुपात भएका कम्पनी राम्रो हुन्छ !)*

• निष्क्रिय कर्जा अनुपात (Non Performing Loans to Total Loans-NPL)

कुल निष्क्रिय कर्जा (तीन महिनाभन्दा बढी भाका नाघेको कुल ऋण) लाई कुल कर्जाले भाग गरेर आउने अनुपातलाई निष्क्रिय कर्जा अनुपात भनिन्छ ।

(५ प्रतिशतभन्दा बढी NPL भएका बैंक वित्तीय संस्था लगानीका लागि जोखिमयुक्त रहन्छन् !)

• इक्विटिमा प्रतिफल (Return on Equity-ROE)

खुद नाफालाई कुल इक्विटिले भाग गर्दा आउने परिणाम नै इक्विटिमा प्रतिफल हो । यो अनुपात जति बढी भयो त्यति नै कम्पनीको कार्य सम्पादन राम्रो मानिन्छ ।

(कम्पनी छनौट गर्दा इक्विटिमा उच्च प्रतिफल भएका कम्पनी छनौट गर्नुहोस)

धितोपत्रको दोस्रो बजारको महत्व

- वित्तीय बजारको सन्तुलित एवं एकीकृत विकासका लागि सहयोगी,
- प्राथमिक बजारका लगानीकर्ताहरूलाई तरलता प्रदान गर्ने,
- लगानीकर्ताहरूलाई पूँजीगत लाभ प्राप्ती हुन सक्ने,
- सट्टेबाजी तथा लगानीको उपलब्धता
- अर्थतन्त्रको व्यारोमिटरको कार्य,
- रोजगारी सिर्जना
- राजस्वमा वृद्धि

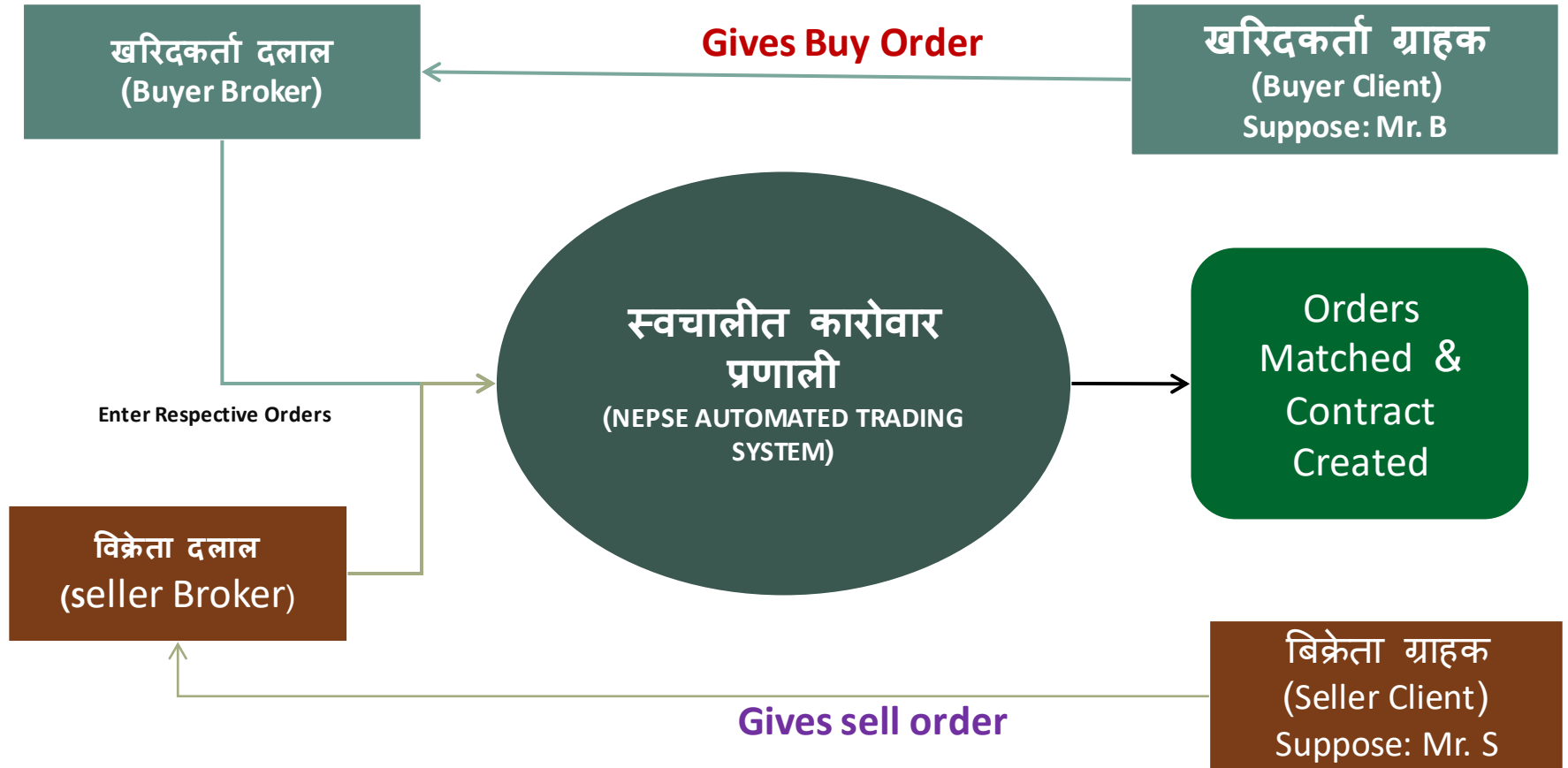
नेपाल स्टक एक्सचेञ्ज लि. र कार्यहरु

वि.स. २०३३ सालमा सेक्युरिटी खरिद बिक्री केन्द्र स्थापना भएपछि सरकारी ऋणपत्रको दैनिक खरिद बिक्रीको व्यवस्थाबाट धितोपत्र बजारको संस्थागत विकासको शुरुवात भएको हो । उक्त केन्द्रलाई धितोपत्र खरिद बिक्री ऐन, २०४० लाई वि. स. २०४९ मा संशोधन गरी २०५० सालमा नेपाल स्टक एक्सचेञ्ज लि. (नेप्से) को रूपमा रूपान्तरण भयो र हालसम्म पनि यो संस्था सरकारी स्वामित्वको रूपमा रहेको छ । हाल नेप्से धितोपत्र बजार संचालन नियमावली, २०६४ बमोजिम सञ्चालित रहेको छ ।

नेप्सेको देहाय बमोजिमका काम, कर्तव्य र अधिकारहरु रहेका छन्:

- धितोपत्र बजार संचालन गर्दा सर्वसाधारण लगानीकर्ताको हितलाई ध्यानमा राखी कारोबारलाई स्वच्छ र नियमित रूपमा संचालन गर्ने गराउने, आफ्नो सदस्यहरुलाई धितोपत्र सम्बन्धी ऐन र सो ऐन अर्न्तगत बनेका नियम तथा विनियमहरुको पूर्ण रूपमा पालना गर्न लगाउने र सो सम्बन्धी विषयको अनुगमन र सुपरिवेक्षण गर्ने गराउने ।
- धितोपत्र कारोबार गर्न पर्याप्त र सुविधायुक्त कारोवार स्थलको व्यवस्था, कारोबार संचालन गर्न सक्षम कर्मचारीहरुको व्यवस्था र आकस्मिक तथा सुरक्षा व्यवस्थाका लागि पर्याप्त सुविधा र उचित पद्धतिको व्यवस्था गर्ने ।
- धितोपत्रको विनिमय वा खरिद बिक्रीको प्रबन्ध गर्नको लागि सूचीकरण गर्न गराउन र सदस्यता सम्बन्धी व्यवस्था गर्न बोर्डको स्वीकृति लिई विनियम बनाउने र धितोपत्र बजार संचालनको लागि अन्य आवश्यक कार्यहरु गर्ने गराउने ।

नेप्सेमा कारोबार हुने प्रक्रिया (Trading Process on Nepse)

Orders are matched on the basis of price time priority

सूचकांक/परिसूचकहरू (Indexes)

नेप्से सूचकांक (NEPSE Index):

यो धितोपत्र बजारको मापन गर्ने सबैभन्दा महत्वपूर्ण परिसूचक हो र यसलाई अर्थतन्त्रको व्यारोमिटरको रूपमा पनि लिने गरिन्छ । यो परिसूचक नेप्सेमा सूचीकृत संस्थापक र साधारण दुवै शेयरको आधार बर्ष मूल्य र वर्तमान बजार मूल्यको आधारमा गणना गरिन्छ । यो नेप्से परिसूचक २०५० साल माघ ३० गतेदेखि गणना शुरु गर्न थालिएको हो । नेप्सेमा सूचीकृत कुल शेयरमध्ये दुई तिहाइ (करिब ६५ प्रतिशत) संस्थापक शेयर र सार्वजनिक रूपमा निष्काशन भएको साधारण शेयरको संख्या एक तिहाई (करिब ३५ प्रतिशत) मात्र रहेको छ ।

सेन्सेटिभ इन्डेक्स (Sensitive Index):

नेप्सेमा 'क' वर्गमा सूचीकृत कम्पनीहरूको बजार मूल्य मापन गर्ने परिसूचक हो । नेप्सेले वि. स. २०६३ पौष १७ गतेदेखि सेन्सेटिभ इन्डेक्स गणना कार्यको शुरुवात गरेको थियो । यो 'क' वर्गका सूचीकृत कम्पनीको इन्डेक्स हो ।

अन्य परिसूचकहरू

फ्लोट इन्डेक्स(float index):

सर्वसाधारणमा जारी भएका कारोबार योग्य शेयरको आधार मूल्य र वर्तमान बजार मूल्यको आधारमा गणना गरिने परिसूचकलाई फ्लोट इन्डेक्स भनिन्छ। नेप्सेले यो परिसूचक गणनाको सुरुवात वि.स. २०६५ भाद्र ३० गतेदेखि गरेको थियो। यसमा कूल सूचीकृत शेयर मध्ये एक तिहाई कारोबारयोग्य शेयरको मूल्यको आधारमा मात्र निकालिएको इन्डेक्स हो। यस परिसूचक गणना गर्दा कारोबारीय शेयर (Tradeable Share) लाई आधार मानेर गणना गरिने भएकोले यो परिसूचकलाई यथार्थपरक मानिन्छ।

सेन्सेटिभ फ्लोट इन्डेक्स(sensitive float index)

नेप्सेले 'क' वर्गमा वर्गीकरण गरेका सुचीकृत कम्पनीहरूको कारोबारयोग्य (floated share) शेयरको आधार मूल्य र वर्तमान बजार मूल्यको आधारमा गणना गरिएको परिसूचकलाई सेन्सेटिभ फ्लोट इन्डेक्स भनिन्छ। नेप्सेले यो परिसूचक वि.स. २०६५ भाद्र ३० गतेदेखि गरेको थियो। यस परिसूचक गणना गर्दा नेप्सेले 'क' वर्गमा वर्गीकरण गरेका सुचीकृत कम्पनीहरूको कारोबारीय शेयर (Tradeable Share) लाई आधार मानेर गणना गरिने भएकोले 'क' वर्गका कम्पनीको यो परिसूचक यथार्थपरक मानिन्छ।

समूहगत परिसूचकहरू

नेप्सेले विभिन्न १० समूहगत परिसूचक गणना गर्दै आएको छ। उक्त समूहगत परिसूचकहरूमा क्रमशः बाणिज्य बैंक समूह, विकास बैंक समूह, लघु वित्त, वित्त कम्पनी समूह, बीमा समूह, उत्पादन तथा प्रशोधन समूह, होटल समूह, व्यापार परिसूचक, जलविद्युत समूह र अन्य समूह रहेका छन्।

नेप्से परिसूचक घटबढ हुने कारणहरु

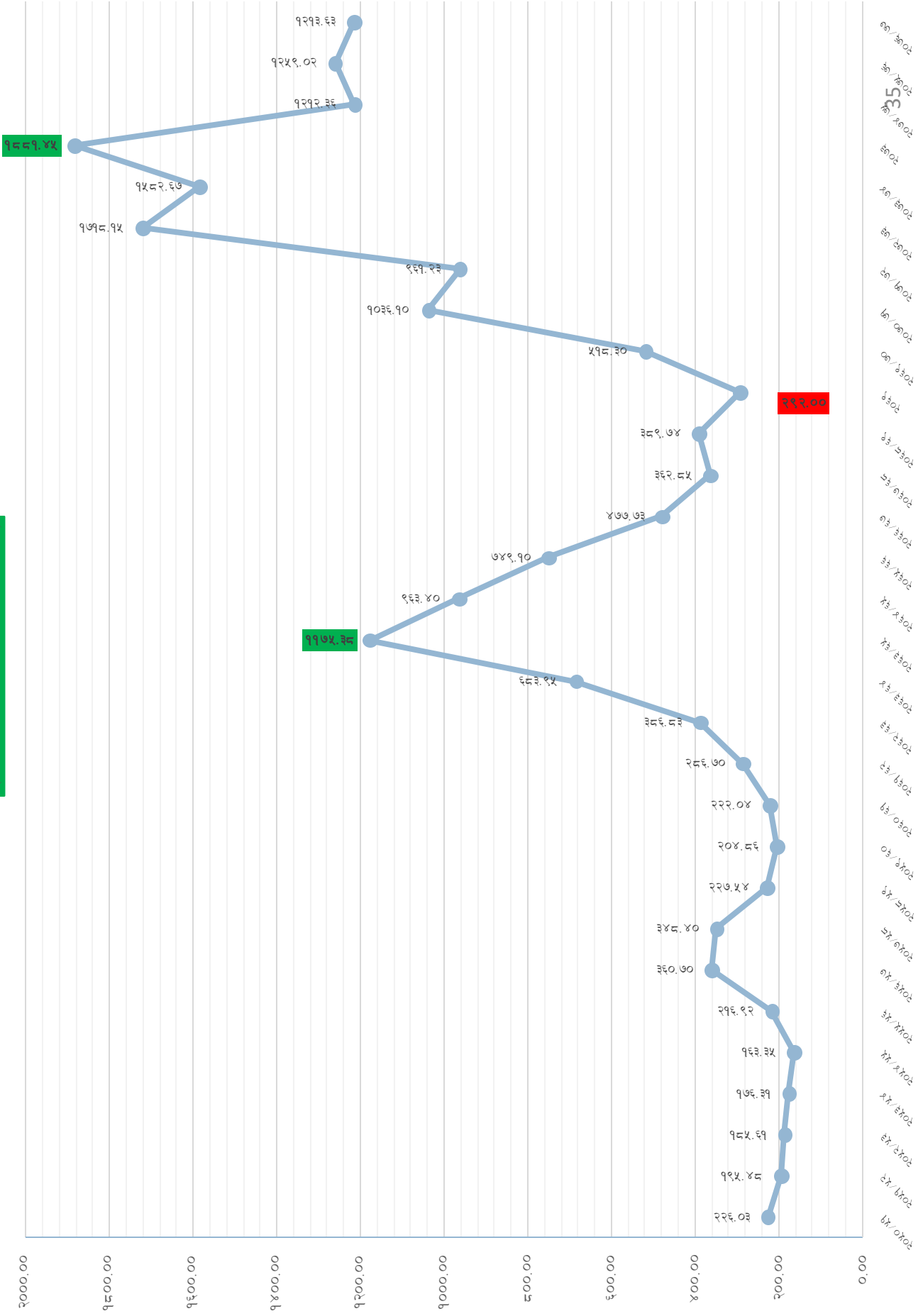
- देशको समग्र आर्थिक, राजनैतिक तथा सास्कृतिक अवस्था ।
- बैंकको व्याजदर तथा प्रतिफल
- लगानीकर्ताहरुमा बजारप्रतिको विश्वास ।
- संस्थागत सुशासनको कमजोर अवस्था ।
- लगानीकर्ताहरु दोस्रोबजार भन्दा सार्वजनिक निष्काशन तर्फ बढी आकर्षित हुनु ।
- लगानीकर्ताहरुमा प्राविधिक ज्ञानको कमी ।
- सूचीकृत कम्पनीले साधारणसभा प्रयोजनका लागि शेयर दाखिला खारेजी कार्य बन्द गर्नु ।
- मर्जरका कारण बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुको कारोबार नियमित रुपमा हुन नपाउनु ।
- दीघकालीन लगानी तर्फ भन्दा पनि छोटो समयका लागि सट्टेबाजी गरी बढी नाफा खोज्नु ।
- सूचीकृत संस्थाहरुमा समस्या उत्पन्न हुनु ।
- प्राकृतिक विपत्ति

शेयर मूल्यलाई प्रभाव पार्ने केही महत्वपूर्ण सूचनाहरु

- लाभांश घोषणा ।
- पूँजी बृद्धि सम्बन्धी निर्णय ।
- ठूला र बढि मूल्य पर्ने सम्पत्ति खरिद वा विक्री ।
- अरु कुनै कम्पनी संग भाभिने वा गाभ्ने सम्बन्धि सूचना ।
- कम्पनीवाट अतिरिक्त ऋण लिने वा ऋणपत्र जारी गर्ने सम्बन्धि जानकारी ।
- कम्पनीको प्रमुख ब्यक्तीहरुको परिवर्तन सम्बन्धि सूचना ।
- कम्पनीका सम्बन्धमा सरकार वा अदालतवाट जारी गरिएका आदेशहरु ।
- क्रेडिट रेटिङ्गको अवस्था ।
- संस्थागत भ्रष्टाचार

नेप्से सूचकांक

(आ. सं. २०/०१९ सीडि आ. सं. २०/०१/१९ सामने)

बोर्डबाट हालसाल गरिएका सुधारहरु

प्राथमिक बजारमा भएका मुख्य विकास तथा सुधार

- संगठित संस्थाले निष्काशन गर्ने धितोपत्रको प्राथमिक आवेदनमा घण्टौसम्म लाइन बस्नुपर्ने अवस्थाको अन्त्य भई लगानीकर्ताले घरमै बसी अनलाइनमार्फत् आवेदन दिन सक्ने व्यवस्था भएको छ ।
- धितोपत्रको बाँडफाँड गर्न लाग्ने समय तीन महिनाबाट एक हप्ताभित्र पनि हुन सक्ने व्यवस्था गरेकोले धितोपत्र बजारमा तरलता अभिवृद्धि हुनुका साथै लागतमा पनि कमी आएको छ । सार्वजनिक निष्काशन देखि सूचीकरण सम्म झण्डै छ महिना लाग्ने अवस्था रहेकोमा ४० दिनमा हुने व्यवस्था गरी लगानी लागत घटाइएको छ ।
- सूचीकृत कम्पनीहरुले प्रदान गर्ने नगद लाभांश शेयरधनीको आफ्नो बैंक खातामा जम्मा हुने साथै बोनस तथा हकप्रद आफ्नै डिम्याट खातामा जम्मा हुने व्यवस्था भएको छ ।
- बोर्डबाट मिति २०७३।०८।०१ देखि धितोपत्र दर्ता तथा निष्काशन नियमावली, २०६५ लाई प्रतिस्थापन गरी नयाँ धितोपत्र दर्ता तथा निष्काशन नियमावली, २०७३ लागू गरिएको छ । उक्त नियमावलीमा विशेषतः सार्वजनिक निष्काशन गर्दा केही सीमासम्म स्वतन्त्र मूल्य (Free Pricing with some cap) निर्धारण गर्न सकिने, वास्तविक क्षेत्रका संगठित संस्थाहरुले जारी पूँजीको दश प्रतिशतसम्म शेयर सर्वसाधारणमा जारी गर्न सक्ने हुने गरी व्यवस्था गरिएको छ ।
- बोर्डले प्राइभेट इक्विटी फण्ड, भेन्चर क्यापिटल फण्ड, हेज फण्ड जस्ता बैकल्पिक लगानी कोष प्रोत्साहन गर्न विशिष्टकृत लगानी कोष नियमावली, २०७५ बनाई नेपाल सरकारको स्वीकृतिमा मिति २०७५ फागुन २२ देखि लागू गरेको छ ।
- शेयर बाँडफाँड गर्दा आस्वा प्रणाली लागू भए पश्चात सबै आवेदकलाई कम्तीमा १० कित्ता वा दशको गुणनमा धितोपत्र बाँडफाँड गर्ने व्यवस्थाको साथै हालै १० कित्ता आवेदन दिन पाउने व्यवस्था लागू गरेपश्चात बजार समावेशी र व्यापक भएको छ ।

बोर्डबाट हालसाल गरिएका सुधारहरु

दोस्रो बजारमा भएका मुख्य विकास तथा सुधार

- नेपाल स्टक एक्सचेञ्ज लि. ले मिति २०७५ कात्तिक २० गते देखि स्वचालित कारोबार प्रणाली संचालनमा ल्याएको । दोस्रो बजारको कारोबार लाई पूर्णरूपमा अभौतिकृत गरी नामसारीका लागि ४ देखि ५ महिना लाग्ने अवस्थामा सुधार ल्याई T+3 को पूर्ण कार्यान्वयन भएको छ ।
- लगानीकर्ताहरूले धितोपत्रको माग तथा आपूर्तिको अवस्था बुझ्न सहयोगी हुने बजारको गहिराई (Market Depth) हेर्न पाउने व्यवस्था गरिएको छ ।
- धितोपत्र व्यवसायीको प्रभावकारी नियमन तथा सुपरिवेक्षणका लागि दिग्दर्शन बनाई लागू गरिएको छ ।
- धितोपत्रको सार्वजनिक निष्काशन प्रकृत्यालाई थप व्यवस्थित गर्ने र धितोपत्र बजारमा हुन सक्ने सम्पत्ति शुद्धीकरण सम्बन्धी कार्यलाई रोक्न निर्देशन जारी गरेको ।
- धितोपत्र व्यवसायी (धितोपत्र दलाल तथा मर्चेन्ट बैंकर) सुपरिवेक्षण दिग्दर्शन, २०७४ र सूचीकृत संगठित संस्थाहरूको संस्थागत सुशासन सम्बन्धी निर्देशिका, २०७४ लागू गरिएको छ ।
- बोर्डले धितोपत्र सूचीकरण तथा कारोबार नियमावली, २०७५ ल्याई २०७५ श्रावण १ गते देखि लागू गरिएको
- धितोपत्र दलालमार्फत मार्जिन कारोबार हुने व्यवस्थाका लागि बोर्डबाट निर्देशन जारी गरिएकोमा उक्त लि. बाट यस सम्बन्धी कार्य प्रक्रिया अगाडि बढाएको जानकारी गराएको ।

बोर्डबाट हालसाल गरिएका सुधारहरु

अन्य मुख्य सुधार तथा विकास गतिविधिहरु:

- धितोपत्र बोर्डको स्वायत्तताको लागि धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ संशोधन प्रक्रियामा रहेको ।
- बोर्ड धितोपत्र बजार नियमन निकायहरुको अन्तर्राष्ट्रिय संस्था आइएस्को (IOSCO) को सदस्य भैसकेको परिप्रेक्ष्यमा नेपालको बजार र नियमनलाई अन्तर्राष्ट्रियस्तरको बनाउने जिम्मेवारी थपिएको छ ।
- वित्तीय साक्षरताको क्षेत्रमा कार्यरत अन्तर्राष्ट्रिय संस्था Organisation of Economic Cooperatin and Development अर्न्तगतको संस्था Internatioal Network on Financial Education-INFE को नेपालको तर्फबाट पहिलो पूर्ण सदस्यता बोर्डले प्राप्त गरेको छ ।
- बोर्डले नयाँ क्रेडिट रेटिङ्ग संस्थालाई सञ्चालन अनुमति प्रदान गरी क्रेडिट रेटिङ्ग सेवालालाई प्रतिस्पर्धात्मक बनाएको छ ।
- गैर कानूनी ढंगबाट धितोपत्र सार्वजनिक निष्काशन नगर्न निष्काशनकर्ता कम्पनी तथा सोमा लगानी नगर्न लगानीकर्तालाई सचेत गराइएको छ ।
- पूँजी बजार साक्षरता बढाउन विभिन्न प्रकाशनहरु तथा देशव्यापी रुपमा लगानीकर्ता शिक्षा तथा सचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने कार्यलाई जोड दिइएको छ ।

धितोपत्रको आधारभूत विश्लेषण तथा प्राविधिक विश्लेषण

धितोपत्रको आधारभूत विश्लेषण (Fundamental Analysis)

- सम्बन्धित कम्पनीको वित्तीय विवरण, कम्पनीको व्यवस्थापन तथा प्रतिस्पर्धात्मक फाइदा र कम्पनीको प्रतिस्पर्धीहरू तथा बजार आदिको विश्लेषण,
- धितोपत्रको आधारभूत विश्लेषण कम्पनीको विगत तथा वर्तमान कार्य सम्पादनको अध्ययन गरी भविष्यको कार्य सम्पादनको प्रक्षेपण,
- कम्पनीको वित्तीय कार्यसम्पादन-प्रति शेयर आम्दानी, प्रति शेयर खुद मूल्य, प्रति शेयर लाभांश, मूल्य आय अनुपात, ऋण तथा स्वामीत्व पुंजीको अनुपात, वर्तमान व्यवस्थापन तथा विगतमा व्यवस्थापनमा परिवर्तन, कम्पनीको बोर्ड तथा व्यवस्थानमा विवाद तथा सम्बन्ध, कम्पनीको व्यवसायको वर्तमान अवस्था तथा भविष्यको संभावना, प्रतिस्पर्धात्मक स्थिति र सम्बन्धित उद्योग तथा अर्थतन्त्रको अवस्था,
- अन्तर्राष्ट्रिय आर्थिक गतिविधि तथा धितोपत्र बजारको मूल्य प्रवृत्ति आदिको अध्ययन तथा विश्लेषण गरी धितोपत्रको वर्तमान अवस्था तथा भविष्यको संभावनाको निक्कौल ।

धितोपत्रको प्राविधिक विश्लेषण (Technical Analysis)

- धितोपत्रको भविष्यको मूल्य प्रक्षेपण गर्न विभिन्न चार्ट तथा प्रवृत्तिको माध्यमबाट धितोपत्रको विगत तथा वर्तमान मूल्य तथा कारोवार रकमको विश्लेषण गरी भविष्यको मूल्य प्रक्षेपण ।

क्रेडिट रेटिङ्ग

- क्रेडिट रेटिङ्ग भन्नाले मुख्यतया निष्काशनकर्ताको धितोपत्र, कुनै व्यक्ति वा संगठित संस्थाको साखको गुणस्तर सम्बन्धमा मूल्याङ्कन गर्ने तथा राय प्रकट गर्ने लगायत तत्सम्बन्धी प्रक्रिया समेतलाई भनिन्छ ।
- क्रेडिट रेटिङ्ग सेवा प्रदान गर्नका लागि बोर्डबाट अनुमति प्राप्त संस्थालाई क्रेडिट रेटिङ्ग संस्थाको रूपमा बुझ्न सकिन्छ ।
- नेपालमा हाल २ संस्थाले यो कार्य गर्नका लागि अनुमति प्राप्त गरेको छन् ।
- धितोपत्र निष्काशनकर्ता कम्पनीहरूको समग्र वित्तीय विवरण, कार्य सम्पादन तथा व्यवस्थापन, र सुशासनको अवस्था आदिको गहन अध्ययन तथा अनुसन्धान गरी मूल्यांकन गरी स्तर (Rating) दिने सेवा प्रदान गर्दछ ।
- उक्त मूल्यांकनस्तरलाई विभिन्न सांकेतिक भाषामा सरल रूपले बुझ्न सकिने गरी प्रस्तुत गरिने हुँदा सर्वसाधारण लगानीकर्ताहरूलाई लगानी गर्नु पूर्व सम्बन्धित कम्पनीहरूको स्थिति बारे बुझ्न र लगानीको जोखिमलाई न्यूनीकरण गर्न समेत सहयोग पुग्दछ ।
- कम्पनीबाट निष्काशित धितोपत्रको दक्षता तथा गुण मापन गर्ने संस्था,
- स्तर मापन गर्दा प्रयोग हुने संकेत तथा मापनका आधारहरू पारदर्शी हुन्छ,
- स्तर मापनमा जोखिम र संभावनाको पक्ष समावेश हुन्छ,
- विवेक पूर्ण लगानी गर्न क्रेडिट रेटिङ्गले सहयोग गर्छ ।

प्राथमिक निष्काशनमा संकेत कसरी बुझ्ने

क्र. सं.	क्रेडिट रेटिङ ग्रेड	जनाउने आधारहरू	क्रेडिट रेटिङ ग्रेड	जनाउने आधारहरू
१.	[ICRANP] IPO Grade 1 “ईक्रा एनपि आईपिओ ग्रेड १”	Strong Fundamental बलियो आधारहरू	CARE-NP IPO Grade 1 “केयर-एनपि आईपिओ ग्रेड १”	Strong Fundamental बलियो आधारहरू
२.	[ICRANP] IPO Grade 2 “ईक्रा एनपि आईपिओ ग्रेड २”	Above Average Fundamental औसत भन्दा माथि आधारहरू	CARE-NP IPO Grade 2 “केयर-एनपि आईपिओ ग्रेड २”	Above Average Fundamental औसत भन्दा माथि आधारहरू
३.	[ICRANP] IPO Grade 3 “ईक्रा एनपि आईपिओ ग्रेड ३”	Average Fundamental औसत आधारहरू	CARE-NP IPO Grade 3 “केयर-एनपि आईपिओ ग्रेड ३”	Average Fundamental औसत आधारहरू
४.	[ICRANP] IPO Grade 4 “ईक्रा एनपि आईपिओ ग्रेड ४”	Below Average Fundamental औसत भन्दा तल आधारहरू	CARE-NP IPO Grade 4 “केयर-एनपि आईपिओ ग्रेड ४”	Below Average Fundamental औसत भन्दा तल आधारहरू
५.	[ICRANP] IPO Grade 5 “ईक्रा एनपि आईपिओ ग्रेड ५”	Poor Fundamental कमजोर आधारहरू	CARE-NP IPO Grade 5 “केयर-एनपि आईपिओ ग्रेड ५”	Poor Fundamental कमजोर आधारहरू

Note: ग्रेड २, ३ र ४ मा प्रयोग गरिने (Plus) चिन्हले यस समूहका तुलनात्मक सकारात्मक स्थितिलाई जनाउँछ⁴¹।

धितोपत्र व्यवसाय
(Securities Business)

धितोपत्र व्यवसाय

(Securities Business)

धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ को दफा ६३ अनुसार धितोपत्र व्यवसायको किसिमहरु:

- धितोपत्र दर्ता वा धितोपत्रको केन्द्रीय निक्षेप सेवा वा डिपोजिटरी सेवा,
- सामूहिक लगानी कोष व्यवस्थापन
- धितोपत्र दलाल, धितोपत्र व्यापार र बजार निर्माता
- निष्काशन तथा बिक्रि प्रबन्ध
- लगानी व्यवस्थापन
- धितोपत्र प्रत्याभूत
- लगानी परामर्श सेवा
- शेयर रजिष्ट्रार
- धितोपत्र कारोबारको हिसाब राफसाफ गर्ने सम्बन्धी सेवा,
- ऐन बमोजिम बोर्डले धितोपत्र व्यवसाय भनी तोकिदिएको अन्य कार्य ।
 - योजना व्यवस्थापक तथा डिपोजिटरी

केन्द्रीय निक्षेप सेवा (CENTRAL SECURITIES DEPOSITORY)

- धितोपत्रको केन्द्रीय निक्षेप प्रणाली (central securities depository system) एउटा त्यस्तो प्रणाली हो जसले भौतिक तथा अभौतिक रूपमा धितोपत्र धारण गरी कित्तावी प्रबिष्टी मार्फत हक हस्तान्तरण कार्य सम्भव बनाउँदछ । केन्द्रीय निक्षेपले भौतिक रूपमा रहेका धितोपत्रलाई भौतिक प्रमाणपत्र रहित अर्थात डिम्याट (dematerialize) गरी धितोपत्रको विद्युतीय अभिलेखको व्यवस्था गर्दछ ।
- धितोपत्रको केन्द्रीय निक्षेप सेवा नियमावली, २०६७ को व्यवस्था अनुसार केन्द्रीय निक्षेप र राफसाफ तथा फछ्यौंट सेवा सञ्चालनका लागि नेपाल स्टक एक्सचेञ्ज लि. को पूर्ण स्वामित्वमा अर्थात सहायक कम्पनीको रूपमा रहने गरी वि. स. २०६७ सालमा सिडिएस एण्ड क्लियरिङ्ग लि. स्थापना भई हाल केन्द्रीय निक्षेप र राफसाफ तथा फछ्यौंट सेवा प्रदान गर्दै आएको छ ।

सिडिएससँग सम्बन्धित पक्षहरु

- हितग्राही
(Beneficial Owner-BO)
- निक्षेप सदस्य
(Depository Participant-DP)
- रजिस्ट्रार तथा हस्तान्तरण प्रतिनिधि
(Registrar and Transfer Agent-RTA)
- निष्काशनकर्ता
(Issuer)
- धितोपत्र दलाल
(Stock Brokers)

सामूहिक लगानी योजना (Mutual Fund Scheme)

- सामूहिक लगानी योजना (Mutual Funds) भन्नाले विभिन्न व्यक्ति वा संस्थाहरुको सहभागिता रहने गरी परिचालन गरिएको लगानी रकमलाई आफ्नो जिम्मेवारीमा लिई सो को दक्ष लगानी सेवाद्वारा प्राप्त भएको प्रतिफल सम्बन्धित कार्यक्रमका सहभागीहरुलाई समानुपातिक रूपले वितरण गर्ने गरी धितोपत्र सम्बन्धी ऐन बमोजिम योजना व्यवस्थापकले संचालन गरेको लगानी कोष वा एकांक कोष भन्ने बुझिन्छ ।
- सर्वसाधारण लगानीकर्ताहरुका लागि सामूहिक लगानी योजना एक उपयुक्त लगानीको अवसर हो किनकी यसले तुलनात्मक रूपमा न्यून लागतमा व्यवसायिक तवरबाट लगानी गरिएको धितोपत्रहरुमा लगानी गर्ने अवसर प्रदान गर्दछ ।
- सामूहिक लगानी योजनाहरु निम्न प्रकारका हुन्छन:
बन्दमुखी योजना र खुलामुखी योजना

महत्व:

साना लगानी, प्रतिफल, विभाजित लगानी, व्यवसायिक
व्यवस्थापन, तरलता, पारदर्शिता, सहभागी हुने अवसर

मर्चेन्ट बैंकर (Merchant Bankers)

- बोर्डबाट मर्चेन्ट बैंकरको रुपमा कार्य गर्न अनुमति प्राप्त कम्पनीलाई मर्चेन्ट बैंकर भनिन्छ ।
- यस्ता संस्थाहरुले धितोपत्रको प्राथमिक निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्धको कार्य गर्ने, धितोपत्रको प्रत्याभूति गर्ने, धितोपत्रको शेयर रजिष्ट्रेशन सम्बन्धी कार्य गर्ने तथा धितोपत्र लगानी व्यवस्थापन जस्ता सेवाहरु प्रदान गर्ने गर्दछन् ।
- धितोपत्र निष्काशन गर्ने कम्पनीहरुको धितोपत्र निष्काशन तथा व्यवस्थापन गर्न सहयोग गर्ने कम्पनी ।
- नेपालमा हाल २५ वटा मर्चेन्ट बैंकरहरु छन् ।
- कार्यको हिसावले मर्चेन्ट बैंकरहरु ५ प्रकारका हुन्छन्
 - क) निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्धक(Issue Manager)
 - ख) शेयर रजिष्ट्रार (Share Registrar)
 - ग) प्रत्याभुतिकता{(Underwriter)
 - घ) लगानी व्यवस्थापन(Portfolio Manager) योजना व्यवस्थापक तथा डिपोजिटरी
 - ङ) संस्थागत परामर्शदाता(Corporate Advisor)

मर्चेन्ट बैंकरको शुल्क

निष्काशन तथा बिक्री प्रबन्ध: बढिमा २%

प्रत्याभुति : बढिमा ४%

शेयर रजिष्ट्रार : रु. १० प्रति व्यक्ति नाम ट्रान्सफर

पोर्टफोलियो व्यवस्थापन : आपसी सहमतिमा करारमा उल्लेख हुने ।

धितोपत्र दलाल (Stock Broker)

- बोर्डबाट धितोपत्र दलाल व्यवसायीको रुपमा कार्य अनुमति प्राप्त कम्पनीलाई धितोपत्र दलाल व्यवसायी भनिन्छ ।
- यस्ता संस्थाहरुले ग्राहकको आदेश अनुसार ग्राहकको नामबाट धितोपत्र खरिद वा विक्री गरी धितोपत्र दलाली सेवा प्रदान गर्दछ ।
- धितोपत्रको खरिद वा विक्री गर्न आदेश दिने कार्य धितोपत्र दलाल कम्पनी माफत मात्र गर्न सकिन्छ ।
- ५० वटा धितोपत्र दलाल कम्पनीहरु हाल कार्यरत छन् ।
- काठमाडौं बाहिर मुख्य शहरहरुबाट धितोपत्र दलालले सेवा प्रदान गरिरहेका छन् ।
- बोर्डबाट हालै ४० प्रतिशत शुल्क घटाईएको छ ।
- साधारण शेयर खरिद विक्री गर्दा रु. ५०,००० सम्मको कारोबारमा धितोपत्र दलाललाई ०.६ प्रतिशत रकम बुझाउनु पर्छ । तर कारोबार रकम सो भन्दा माथि भएमा रकम हेरी ०.५५, ०.५, ०.४५ र ०.४ प्रतिशत मध्ये कुनै एउटा बुझाउनु पर्छ । तर धितोपत्र दलालले ग्राहकबाट पाउने सेवा शुल्क रु. २५ भन्दा कम हुदैन ।

धितोपत्र सम्बन्धी कसूर

१. भित्री कारोबार (Insider Trading) : कुनै व्यक्तिले सार्वजनिक नभएका धितोपत्रको मूल्यमा असर पार्न सक्ने भित्री सूचना वा जानकारीहरूको आधारमा आफूले धितोपत्र कारोबार गरेमा वा अरुलाई धितोपत्र कारोबार गर्न लगाएमा वा आफूलाई थाहा भएको सूचना वा जानकारी आफ्नो कर्तव्य पालनाको सिलसिलामा बाहेक अरु कसैलाई दिएमा त्यस्तो व्यक्तिले धितोपत्रको भित्री कारोबार गरेको मानिने ।
२. भ्रुठो कारोबार (False Trading): प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपमा धितोपत्र खरीद वा बिक्री भएको भए तापनि वास्तविक स्वामित्वमा फरक नपर्ने भएमा तथा अर्कोले खरिद वा बिक्री गर्न प्रस्ताव गरेको मूल्य थाहा पाई सोहीसंग मिल्ने गरी खरिद वा बिक्री गर्ने प्रस्ताव गरेको भएमा ।
३. मूल्यमा उतार चढाव (Price Manipulation/Speculation) : कसैले हुँदै नभएको वा कृत्रिम वा भ्रुठो कारोबार गरी गराई धितोपत्रको मूल्य स्थिर गराएमा, बढाएमा, घटाएमा वा बराबर परिवर्तन गराएमा मूल्यको उतार चढाव गराएको मानिने
४. धितोपत्र बजारलाई प्रभावित पारेमा(Market Speculation) : कसैले कसैलाई धितोपत्र किन्न वा बेच्न उत्साहित गराउने उद्देश्यले वा धितोपत्र खरीद वा बिक्री नगरोस् भन्ने उद्देश्यले कुनै कम्पनीले जारी गरेको धितोपत्रको बजार मूल्य बढाउने, बजार मूल्य घटाउने तथा बजार मूल्यलाई स्थिर बनाउने
५. भ्रुक्याउने विवरणहरू दिने (False Reporting) : कसैले कसैलाई धितोपत्र खरीद बिक्री गर्न उक्साउने उद्देश्यले भ्रुठो, भ्रामक वा गलत हो भनी जानीजानी कुनै विवरण वा पूर्व अनुमान सम्बन्धी विवरण बनाउने वा प्रकाशित गर्ने, बदनीयत साथ कुनै तथ्य वा जानकारी लुकाउने र बदनीयत साथ भ्रुठो वा भ्रामक विवरण, प्रतिज्ञा वा पूर्व अनुमान बनाउने वा प्रकाशित गर्ने
६. जालसाज गरी वा भ्रुक्यानमा पारी धितोपत्र कारोबार गर्न नहुने (Fraudulent Trading): कुनै विवरण भ्रुठो वा भ्रामक हो भन्ने थाहा हुँदाहुँदै वा विवरणमा कुनै कुरा छुटेको, लुकाइएको वा नपरेको कारणले त्यस्तो विवरण गलत वा भ्रामक भएको छ भन्ने जानीजानी त्यस्तो विवरणको आधारमा कसैलाई धितोपत्र खरीद वा बिक्री गर्न उत्साहित गरेमा वा धितोपत्रको मूल्य घटाउन, बढाउन वा स्थिर राख्न लगाएमा त्यस्तो काम कारबाही गर्ने गराउनेले जालसाजी गरी वा भ्रुक्यानमा पारी धितोपत्र कारोबार गरेको मानिने
७. जालसाजीयुक्त कारोबार: कसैले कसैलाई भ्रुक्याउन कुनै प्रविधि, योजना वा काम गरेमा तथा कसैलाई भ्रुक्यानमा पारी कुनै काम गराएमा वा काममा लगाएमा

शेयरहोल्डरको हकहित रक्षा सम्बन्धी व्यवस्था

धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ मा भएको व्यवस्था:

- धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ को दफा ३५ मा कम्पनीका गल्तीका कारण सूचीकृत धितोपत्रको सूचिकरण खारेज भै लगानीकर्ताहरूलाई हानि नोक्सानी पुगेमा सोको क्षतिपूर्ति संचालकहरूले तिर्नु पर्ने व्यवस्था,
- धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ को दफा ५३ को व्यवस्था बमोजिम धितोपत्र कारोबार प्रक्रियामा भएको कमीमजोरी वा सम्बन्धित धितोपत्र व्यवसायीका कमीकमजोरीका कारण हुने नोक्सानीको लगानीकर्ताहरूलाई क्षतिपूर्ति दिन धितोपत्र विनिमय बजारले क्षतिपूर्ति कोषको व्यवस्था गर्नुपर्ने व्यवस्था ।
- धितोपत्र निष्काशनका लागि तयार गरी प्रकाशित विवरणपत्रमा उल्लेखित विवरणहरूको सत्यताका लागि विवरणपत्रमा हस्ताक्षर गर्ने संचालकहरू व्यक्तिगत रुपमा वा सामूहिक रुपमा जिम्मेवार हुनु पर्ने व्यवस्था साथै विवरणपत्रमा प्रस्तुत गलत विवरणबाट हुन गएको हानि नोक्सानिको विवरणपत्र तयार गर्ने संचालक वा विज्ञले क्षतिपूर्ति तिर्नु पर्ने व्यवस्था,
- लगानीकर्ताको हकहितको रक्षाकालागि बजार सहभागी कुनै पनि पक्षलाई उनीहरूको लगानीकर्ता हकहित विपरित प्रत्येक कृत्याकलापमा सुधार ल्याउन वा रोक्न आदेश वा निर्देशन दिन सक्ने व्यवस्था,
- लगानीकर्ताको हक हित विपरित क्रियाकलाप गर्ने वा यस्ता क्रियाकलापमा संलग्न हुने धितोपत्र दर्ता गराउने कम्पनीको धितोपत्रको दर्ता खारेजी गर्ने तथा धितोपत्र बजार तथा धितापत्र व्यवसायीको अनुमतिपत्र खारेज गर्न सक्ने व्यवस्था ।

कम्पनी ऐन, २०६३ मा भएको व्यवस्था:

- कम्पनी ऐन, २०६३ को दफा १३९ को उपदफा (१) शेयरधनीको हकहित सम्बन्धी मुद्दामा कम्पनीले मुद्दा नचलाएमा कम्पनीको चुक्ता पुंजीको सांढे २ प्रतिशत वा सो भन्दा बढी शेयर लिएको कुनै शेयरधनीले एकलै वा पाँच प्रतिशत शेयर पुग्ने एक भन्दा बढी शेयरधनीहरू मिली कम्पनीको तर्फबाट त्यस्तो संचालक वा पदाधिकारी वा कम्पनी नियन्त्रण गर्ने व्यक्ति वा अन्य कुनै व्यक्तिको विरुद्ध अदालतमा मुद्दा दायर गर्न सक्ने व्यवस्था रहेको ।
- सोही ऐनको दफा १३९ (३) तथा (४) बमोजिम सर्वमान्यतामा प्रतिकूल असर नपर्ने गरी प्रबन्धपत्र, नियमावली वा सर्वसम्मत संभौतामा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि अदालतले अन्य उपचारका अतिरिक्त शेयरधनीलाई भएको हानि नोक्सानी भराई दिने व्यवस्था रहेको ।

प्रदेशगत रुपमा धितोपत्र बजारका सहभागिहरु

प्रदेश	आश्वा सदस्य शाखाहरु	निक्षेप सदस्य शाखाहरु	मर्चेन्ट बैंक/ शाखाहरु	धितोपत्र दलाल दसस्य र शाखाहरु	क्रेडिट रेरिङ्ग एजेन्सि	धितोपत्र बजार	क्रेडिट रेरिङ्ग केन्द्री	सूचीकृत संगठित संस्था
प्रदेश १	५५७	३२४	१	१४	०	०	०	१४
प्रदेश २	३३१	२८०	१	३	०	०	०	८
प्रदेश ३	१,२६१	७०५	२५	५७	२	१	१	१५१
प्रदेश ४			१	९	०	०		
गण्डकी	५३३	२९५					०	९
प्रदेश ५	६५३	३०७	२	७	०	०	०	१२
प्रदेश ६			०	०	०	०		
कर्णाली	१२३	८९					०	०
प्रदेश ७	२१५	१३६	०	१	०	०	०	२
जम्मा	३,६७३	२,१३६	३०	९१	२	१	१	१९६

स्रोत: नेपाल धितोपत्र बोर्ड (भाद्र, २०७५ सम्मको तथ्याक)

धन्यवाद !